

РЕАЛНОТО И ВИРТУАЛНОТО В МУЗЕЙНОТО ОБРАЗОВАНИЕ – ВЪРХУ ПРИМЕРА НА ЕДНА РЕАЛИЗИРАНА ОБРАЗОВАТЕЛНА ПРОГРАМА

Вася Делибалтова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. В настоящата статия е направен опит да се представи конструирана и реализирана музейна образователна програма, изградена върху специфична интерпретация на отношението „реално – виртуално“ с посредничеството на изкуството на основата на разработена и представена в Националния военноисторически музей експозиция, посветена на Втората световна война. В оценката и реализацията на музейната програма участват 4 студенти, 8 музейни специалисти и 48 посетители на изложбата. Представени са данни, свързани както с подготвителния етап на програмата, така и с основните дейности, осъществени реално и виртуално по време и след музейната експозиция, и получените резултати.

Keywords: museum; virtual museum; museum education; virtual exhibition; contemporary art

Отношението „реално – виртуално“ и неговата интерпретация и изменения през последните години се превръщат едновременно и във фактор за кардиналните промени във и около нас, и в отправна точка за анализи на случващото се, и в основание за конструирането на работещи модели в различни области на живота. Обект на анализи от философи, социолози, политолози, икономисти, то продължава да предизвиква дискусии и различни гледни точки за същността и спецификата на своите проекции в различни сфери на обществения живот – Г. Лозанов, С. Минева, О. Харизанова, Пл. Павлов. Сред тези обсъждания между идеите и тълкуванията за реалното и виртуалното сами по себе си, като изходна основа за определяне на границите на тяхното отношение, се появява и проблемът за изкуството – Г. Лозанов, Пл. Павлов.

В настоящата статия е направен опит да се представи конструирана и реализирана музейна образователна програма, изградена върху специфична интерпретация на отношението „реално – виртуално“ с посредничеството на изкуството на основата на разработена музейна експозиция.

Реално и въображаемо (или виртуално) – реинтерпретация на музейна експозиция чрез средствата на съвременното изкуство

В подхода си към изясняване на същността и особеностите на виртуалната реалност Пл. Павлов стига до извода, че е необходимо да се обясни първо какво е реалност въобще. В опит да намери стабилни отправни точки за анализ, той използва интерпретацията на Хайнц Пагелс: „Разбрах, че „реалността“, както времето и други дълбоки проблеми, е просто разбираана и усещана, но почти е невъзможно да бъде пълно изразена в езика. Попитайте някого какво са реалността и времето и той ще ви каже, че отговорът е очевиден. След което ще започне да обяснява, задъхвайки се от метафори, опитвайки се да изрази нещо неизразимо с ограничените възможности на езика“ (Pavlov, 2011).

Признавайки затрудненията, с които се среща всеки, предприел това начинание, Павлов признава понятието реалност за даденост и търси границите на виртуалност. Насочва своя анализ върху съотношението „технологии – изкуство“. Промените, които технологията предизвиква в живота на хората, за Павлов са винаги реални, докато изкуството създава свят, който е „по своему истински и неистински. Той е виртуален“.

С навлизането на интернет във всички сфери и „пори“ на действителността реалността на виртуалното все повече се конотира не само от създаваната от изкуството илюзорност, а от физическата, електронна и в някаква степен метафизическа действителност на онлайн пространството“ (Pavlov, 2011).

Как всичко това се проектира в отношението реално – виртуално, ако го разгледаме през призмата на музея? Търсейки отговор на въпроса дали е възможен виртуален музей, Г. Лозанов посочва, че самите понятия „виртуалност“, „музей“, „съвременност“ и „изкуство“ провокират шумни дискусии. Музеите отдавна са престанали да „излагат“ или съхраняват събитийност, „те започват да я произвеждат“. Виртуалното пространство със своята „отвъдност“ по отношение на реалността като че ли само по себе си е музейно пространство. Едновременно с това обаче самата виртуалност може би е гибелна за „документалността“, задължителна за музея. Това прави повече от основателен въпроса: „...ако пренесеш един артефакт от реалното във виртуалното пространство, можеш ли да твърдиш, че си го „изложил“, в каква степен той се е съхранил, останал е тъкмо той?“ (Lozanov, 2002).

Тези и други въпроси са в основата на проект, насочен към опит да се предложи интерпретация на отношението музей – образование на две равнища на изследване на връзката реално – виртуално: първо, като възможност да се използва съвременното изкуство като основа за реинтерпретация на музейна експозиция и второ, на пренасянето на тази реинтерпретация на технологично „виртуално“ равнище, като се използват възможностите за ИКТ за дообогатяване на смислите, постигнати дотук в програмата.

Естествен тук е въпросът за избора на съвременното изкуство в качеството му на „подтик“, огледало на собствените ни действия и вярвания. Тук приемаме тезата, че: „Съвременното изкуство има поне три битиета: на собствената му предметност, според самото му ставане; музейното, ако влезе в музея; и медийното, ако влезе в медията“.

В нашето разбиране особено място в тези процеси заема съвременното изкуство с интересните релации автор – зрител, които то предлага. Своеобразната размяна на ролите им, което това изкуство не просто предполага, а като че ли предполага, поставя зрителя в позицията и на реинтерпретатор на действителността, но и на реинтерпретатор на авторските интерпретации. Това е изключителна възможност да погледнеш на реалността не само и не просто през собствените очи, но и през очите на автора в нарочно създадено и необикновено пространство, едновременно въображаемо, но и само по себе си една нова реалност (Cotterill, 2016).

Тези идеи кореспондират пряко и едновременно както с представата за музей, ориентиран или центриран върху посетителя, така и със съвременните педагогически концепции, поставящи учещия се в центъра на образованието.

Изследователска програма

Това е основата, върху която в интервала март 2015 – април 2016 бе конструирана, апробирана и анализирана авторска музейна образователна програма в рамките на експозиция, посветена на Втората световна война и реализирана в Националния военноисторически музей – София, през декември 2015 г. съвместно между автор на съвременното изкуство – Д. Морозова, и педагози. В осъществяването ѝ взеха участие и 4-ма студенти от Факултета по педагогика.

Основна идея и съдържание на програмата

Автор чрез средствата на съвременното изкуство интерпретира в инсталация от обекти – минимум 30, своята рефлексия върху експозицията – Д. Морозова. В идеята за лабиринт се отразяват авторски 11-те ниши, проектирани и реализирани в експозицията чрез отделни и оличностени примери – фотографии, текстове и др. Инсталацията се разполага в края на изложбата, за да осигури времева и ресурсна достатъчност на посетителите да изградят своя идея. За целта им се предлагат набор от ресурси (копия на представени обекти в експозицията), свързани с изложбата, и възможност да създадат свои „средства“, доказващи или подкрепящи тяхната гледна точка (да допишат, да добавят). След това имат възможност да „обитават“ готовата инсталация, да я променят и допълват с ресурси, за да създадат „своя разказ“.

На следващото равнище на участниците се предлага да „доразвият“ своята концепция чрез конструирането на е-портфолио¹⁾.

В програмата е обосновано предпочитанието към индиректната стратегия на обучение. Целевата група са възрастни зрители и семейства. Определени

са нейната философия, цели и основните рискови моменти, които се свързват с реализацията ѝ в практиката.

На подготвителния етап програмата е подложена на експертна оценка от всички музейни специалисти, които отговарят за музейните образователни програми в Националния военноисторически музей – 8 човека, от които 7 жени и 1 мъж. За нуждите на изследването е разработена специална експертна карта, която включва 18 твърдения, обединени в четири наблюдавани характеристики – съдържание, достъпност и адекватност на потребностите на аудиторията, философия и цели на програмата и планиране на програмата. Предпочетена е шестстепенна скала за оценка – от 0 до 5 с диапазон от „изобщо не съответства“ до „напълно съответства“. Допълнително експертите са помолени да допълнят значими за тях характеристики и да дадат крайна качествена оценка на програмата.

Данните от анализа на експертните оценки (Delibaltova, 2016) с използване на коефициента на конкордация на Кендал показва, че ако, като цяло, неговата стойност не дава основания да се говори за съгласуваност между експертните оценки, оценките на експерти 2, 3 и 4 правят сериозно изключение от останалите данни. Стойността на коефициента за тях е 0,759, което е доказателство за много висока съгласуваност.

Независимо от различията, които тези данни показват, средните стойности на експертните оценки навсякъде варират в интервала „в много голяма степен“ и „напълно“, което е доказателство за достойнствата на програмата. В качествените оценки експертите посочват като основни нейни предимства „възможността за личен прочит“, „възможността посетителят да се почувства съавтор в експозицията“, „посетителят е поставен в центъра на експозицията“. Остава въпросът доколко, приемайки една гледна точка към съвременните музейни програми, сме склонни да се откажем от предимствата на другите подходи или все пак тайната на успеха е в способността ни да запазим разнообразието на подходите и да оставим решението на посетителя.

На основата на тези оценки интерес предизвиква въпросът за постигнатите резултати от реализираните дейности.

В дейностите на програмата доброволно са взели участие 48 посетители на изложбата, от които 4 чужди граждани. От тях 33 души са избрали 1 типичен пример, възплъщаващ собствената им интерпретация на експозицията и нейната основна идея, 10 са намерили по 2 примера/образа, за 2-ма особена важност имат 5 примера и по 1 посетител са избрали 3 и 4 пример. В качеството на „собствени“ образи на войната посетителите са предпочели 44 снимки и 21 текста от изложбата, а 7 участници са предпочели да напишат собствени текстове. Тези избори са направени на фона на предложени в готов вид 35 различни снимки и 11 основни текста и предложена възможност да бъдат включени допълнително всички налични ресурси.

Резултатите от избора на снимки и текстове са представени съответно в таблица 1 и 2.

Таблица 1. Честоти на избрания снимков материал

№	Снимка	Честота на изборите	Отн. честота
1.	Посрещане на Съветската армия, София, 15 септември 1944	6	6/48
2.	Министър-председателят Б. Филев на церемония по подписването на Трестанския пакт	6	6/48
3.	Връчване на нови бойни знамена, 1937	6	6/48
4.	Ято изстребители на военни маневри край Попово, 1937	8	8/48
5.	Десант на части през р. Драва	5	5/48
6.	VI пехотен козлодуйски полк преминава през Крива река	4	4/48
7.	Среща на цар Борис	5	5/48
8.	Българската конница влиза в Силистра, 1 октомври, 1940	4	4/48

Таблица 2. Честоти на избраните текстови ресурси

№	Текст	Честота на изборите	Отн. честота
1.	Превратът на 19 май 1934 год. и неговите последици	4	4/48
2.	Въоръжаване на България	6	6/48
3.	Началото на Втората световна война	4	4/48
4.	Операция по заемане на Южна Добруджа	1	1/48
5.	Въздушни удари по обекти на българска територия	1	1/48
6.	Еврейският въпрос	1	1/48
7.	Лични истории	1	1/48
8.	Събитията август – септември 1944	3	3/48

От данните, представени в таблица 1, е видно, че от всички възможни снимки са избрани само 8, като с най-голяма честота на изборите са снимки, запечатили събития до началото на войната. Единственото изключение е посрещането на Съветската армия през 1944 година. Това събитие, разгледано на фона на основното послание на експозицията – участието на България във войната, е било неизбежно, по-скоро допълва и обогатява аргументацията на тази теза, отколкото да я отхвърля. Тези данни, отнесени към целта на изложбата, показват, че нейната основна идея е достигнала до зрителите, като е интерпретирана от тях по-скоро в контекста на приповдигнатия боен дух и

сила, отколкото в политически план. Последното допускане се основава на съотношението на избраните снимки, запечатали силата на армията, спрямо онези от тях, които отразяват политически значими събития.

Това е и акцентът, търсен и представен в избраните текстове. При относително по-ниския брой избори на текстове прави впечатление честотата на избор на текст №2, свързан с въоръжаването на армията. Както изглежда, запечатаното в снимките преживяване е далеч по-въздействащо и респективно избрано като „образ“ на една идея в сравнение с текстовете. Факт е обаче, че всички зрители, избрали да представят свой образ на войната извън представените за това ресурси, са предпочели създаването на свои текстове. Изненадващ е фактът, че сред тях са и 4-мата чуждестранни гости на изложбата.

В съдържателен план прави впечатление, че изборите на текстове потвърждават тенденция, открояна при снимките. И тук в по-голяма степен са избрани текстове, които се отнасят до началото на войната. Казаното е поредното доказателство, че посланието на изложбата е достигнало до своята аудитория.

Тези резултати ни дават основание да приемем, че атрактивно пресъздадените послания на една изложба винаги влияят върху начина, по който тя не само се интерпретира, но и се реинтерпретира. Различията или авторският прочит са по-видни в избраните „образи“ и характеристиките на избора „текст“, отколкото в основната идея. Това естествено провокира много въпроси, свързани с внушенията, които всяка експозиция несъмнено прави. Първият от тях е дали и доколко „музейните разкази“ не се оказват по-силни от индивидуалното ни възприемане на обекти и събития. Отговорът на този въпрос в определена степен би поставил под съмнение тезата за възможностите на публиката да направи индивидуален прочит в контекста на определена експозиция. Така стигаме до втория въпрос – всяка реинтерпретация може ли изобщо да „излезе“ от границите на нарочно търсените внушения. Данните тук ни показват, че само 4 от участниците са създали „свои“ авторски образи, останалите са предпочели готовите ресурси. Показателно ли е, че сред тези участници са всички чужденци? Оттук способен ли е изобщо музеят да „опazi“ документалността, или това вече изобщо не е ценност?

NOTES / БЕЛЕЖКИ

1. В настоящия текст са представени резултатите само от първото равнище на програмата.
2. Delibaltova, V. (2016) Contemporary art as tool for reinterpretation of museum exposition – World conference on Design and Art. Skopje.

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

- Cotterill, S. et al. (2016) Co-curate: Working with Schools and Communities to Add Value to Open Collections. *Journal of Interactive Media in Education*, 1, 14.
- Delibaltova, V. (2015). *Muzei, obrazovanie i metakognitsiya*. Sofia: Universitetsko izdatelstvo "Sv. Kliment Ohridski" [Делибалтова, В. (2015). *Музеи, образование и метакогниция*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“].
- Lozanov, G. (2002). Vazmozhen li e virtualen muzey? *Kultura*, 44. [Лозанов, Г. (2002). Възможен ли е виртуален музей? *Култура*, 44].
- Mineva, S. & Harizanova, Ol. (2015.) *Ekologiya na virtualnite realnosti*. Sofia: Proektoria [Минева, С. & Харизанова, Ол. (2015.) *Екология на виртуалните реалности*. София: Проектория].
- Pavlov, Pl. (2011). Realna virtualnost. *Retorika i komunikatsiya*, 1 [Павлов, Пл. (2011). Реална виртуалност. *Реторика и комуникация*, 1].
- Vaygotskiy, L. (1996). *Pedagogicheskaya psihologiya*. Moskva: Pedagogika-Press [Выготский, Л. (1996). *Педагогическая психология*. Москва: Педагогика-Пресс].

REAL AND VIRTUAL IN MUSEUM EDUCATION – BY THE EXAMPLE OF AN EDUCATIONAL PROGRAM IMPLEMENTED

Abstract. In this article an attempt was made to present the designed and implemented museum education program built on a specific interpretation of the relationship “real-virtual” through art based on the developed and presented at the National Museum of Military History exhibition dedicated to the World War II. The evaluation and implementation of the museum program involved 4 student, 8 curators and 48 visitors of the exhibition. The presented data is connected with both the preparatory phase of the program and the main activities real and virtual, carried during and after the exposition and the result.

✉ **Dr. Vasya Delibaltova, Assoc. Prof.**
Sofia University
Sofia, Bulgaria
E-mail: v.delibaltova@abv.bg